

σικδν σχολείον, εἰς δ φοιτοῦν οἱ ἔχοντες ἡλικίαν 7-10 ἔτῶν, καὶ τὴν ἀνωτέραν τετραετῆ βαθμίδα, εἰς ἥν φοιτοῦν οἱ ἔχοντες ἡλικίαν 11-15 ἔτῶν. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκαστον μάθημα διδάσκεται ὑπό εἰδικευμένου διδασκάλου, ως καὶ μία ἔνη γλώσσα.

*Η τριετῆς μέση σχολή δέχεται τοὺς ἀποφοίτους τοῦ λαϊκοῦ σχολείου, ἡλικίας 15-18 ἔτῶν. Αὕτη διαφοροποιεῖται εἰς πολυτεχνικὴν σχολὴν γενικῆς μορφώσεως, εἰς εἰδικὴν ἐπαγγελματικὴν σχολὴν καὶ εἰς σχολὴν ἐπιχειρήσεων καὶ βιοτεχνίας. Τὸ διπολυτήριον ἐξ ἐκάστης τούτων δημιεῖ εἰς ἀνωτάτας σχολὰς ἢ Ἰνστιτούτα, διόπου μετὰ σπουδὴν 4-6 ἔτῶν παρέχεται δ τίτλος τοῦ Magister.

*Η Ὀμοσπονδιακὴ Δημοκρατία τῆς Γιουγκοσλαβίας ἀπό τοῦ 1950 ἀριστερά τὴν ἔξης δργάνωσιν τῶν σχολείων της.

Τὸ δηταετὲς λαϊκὸν σχολεῖον, τὸ διποῖον εἴς τινας περιοχὰς εἶναι καὶ ἔξαετὲς δέχεται παῖδας ἡλικίας 7-12/14 ἔτῶν.

Τὸ δηταετὲς γυμνάσιον δέχεται ἀποφοίτους τῆς 4ης τάξεως τοῦ λαϊκοῦ σχολείου κατόπιν δοκιμασίας καὶ περιλαμβάνει μαθητὰς ἔχοντας ἡλικίαν ἀπὸ 11-18 ἔτῶν. Τούτο χωρίζεται εἰς κατωτέραν τετραετῆ βαθμίδα διὰ τοὺς 11-14 ἔτῶν ἡλικίας καὶ ἀνωτέραν ἐπίσης τετραετῆ διὰ τοὺς ἡλικίας 15-18 ἔτῶν.

Τὸ Ἐπαγγελματικὸν ἢ εἰδικὸν σχολεῖον, τριετοῦς ἢ τετραετοῦς διαρκείας δέχεται ἀποφοιτήσαντας τούλαχιστον ἐκ τῆς 4ης τάξεως λαϊκοῦ σχολείου, ἡλικίας 15-17/18 ἔτῶν.

III. Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

A'. ΑΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΝ

Αἱ εἰς τὰς διαφόρους εύρωπαίκας χώρας ἐπιχειρούμεναι ἀπὸ δεκαπενταετίας ἀναδιοργανώσεις τῆς σχολικῆς παιδείας ἐστηρίχθησαν ἀφ' ἐνδὲ μὲν ἐπὶ τῶν δεδομένων τῆς θεωρίας τῆς παιδείας καὶ τῆς ψυχολογίας τῆς προσωπικότητος, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐπὶ κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καὶ τεχνικῶν δεδομένων. Εἰς ἐκάστην δύναται χώραν ὑπῆρξαν καὶ εἰδικοὶ πραγματικοὶ παράγοντες προσδιοριστικοὶ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Η ελληνικὴ σχολικὴ παιδεία προσδιορίζεται ἐπίσης τόσον ἀπὸ τὰ γενικὰ δεδομένα περὶ τοῦ νέου ἀνθρώπου καὶ τὰς ἔξελιξεις τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τόσον καὶ ἀπὸ ideoζοντας παράγοντας τῆς ελληνικῆς ζωῆς, δημογραφικούς, οἰκονομικούς, έθνικούς, καθώς καὶ

ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν ἐκ τοῦ κρατοῦντος ἥδη ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Πάντα τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀποβαίνουν βοηθητικά τῆς δρθῆς ρυθμίσεως τοῦ θέματος.

"Ἐκαστὸν τῶν στοιχείων τούτων θὰ διασαφηθῇ λεπτομερέστερον.

α'. Τὰ γενικὰ ψυχολογικὰ δεδομένα.

'Η πορεία ζωῆς τοῦ νέου ἀνθρώπου διέρχεται ἀπὸ στάδια ἢ ἡλικίας, ἔκαστη τῶν δποίων ἔχει ἴδια χαρακτηριστικά, ἴδιας δυνατότητας ἔξελιξεως καὶ ἴδιαν σημασίαν διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν προσώπων. Εἶναι ἡ βρεφικὴ ἡλικία (1ον - 3ον ἔτος), ἡ νηπιακὴ (4ον - 5ον ἔτος), ἡ παιδικὴ (6ον - 10ον ἔτος), ἡ προεφηβικὴ (11ον - 13ον ἔτος) καὶ ἡ ἐφηβικὴ (14ον - 18ον ἔτος). Τὰ στάδια ταῦτα εἶναι πανανθρώπινα. Μόνον παραλλαγὴ τις περὶ τὴν ἑναρξιν καὶ λῆξιν των συμβαίνει ἀναλόγως τῆς φυλῆς ἢ τῶν ἀτόμων.

Πᾶσαι αἱ ἡλικίαι ἀπαιτοῦν φροντίδα, ἵνα ὑποβοηθηθῇ ἡ κανονικὴ ἔξελιξις. Τῆς βρεφικῆς τὴν φροντίδα ἀναλαμβάνει καθολικῶς ἡ οἰκογένεια, τῆς δὲ νηπιακῆς εἴτε ἔξ δλοκλήρου ἡ οἰκογένεια, εἴτε ἐν μέρει ὑποβοηθητικῶς καὶ οἱ παιδικοὶ σταθμοὶ καὶ τὰ νηπιαγωγεῖα, ως ἀνεπτύξαμεν. Πλήρη παιδευτικὴν φροντίδα ὑφίσταται κατὰ πρῶτον ἡ παιδικὴ ἡλικία διὰ τοῦ στοιχειώδους σχολείου.

'Ως δριον ἑνάρξεως φοιτήσεως θεωρεῖται ἡ ώριμότης πρὸς σχολικὴν ζωήν, ἀπαιτοῦσα 1ον ἐπάρκειαν διὰ τὰς σωματικὰς ἀνάγκας καὶ κυριαρχίαν ἐπ' αὐτῶν, 2ον δεκτικότητα πρὸς συμμόρφωσιν εἰς κανονισμοὺς δημαδικῆς ζωῆς καὶ ἀντοχὴν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις της, 3ον Ικανότητα πρὸς συγκέντρωσιν τῆς προσοχῆς εἰς ἓν ἔργον ἐπὶ τι διάστημα χρόνου καὶ 4ον συνείδησιν καὶ συμμόρφωσιν εἰς ἐπιτρεπόμενα καὶ ἀπαγορευόμενα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ὑπάρχουν εἰς τοὺς κανονικοὺς παῖδας περὶ τὸ δον ἔτος ζωῆς, τὸ δποῖον δέον γὰρ δρίζεται δι' ἑναρξιν φοιτήσεως εἰς σχολεῖον.

'Ως πρὸς τὴν λῆξιν τοῦ χρόνου σχολικῆς παιδευτικῆς φροντίδος ἔγεννηθησαν μετὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ἀμφισβητήσεις. Πρὸ αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ως ἐπαρκῆς σχολικὴ φοίτησις ἡ εἰς τὸ ἔξαετὲς στοιχειώδες σχολεῖον. Μετ' αὐτὸν ὅμως πλείονα δεδομένα ὑπέδειξαν, δτὶ τὸ δριον τοῦτο δέον νὰ ἐπιμηκυνθῇ καθολικῶς μέχρι τοῦ 18ου ἔτους. Κατὰ πρῶτον ἀνεγνωρίσθη, δτὶ μὲ τὸ ἔξαετὲς σχολεῖον ἐγκατελείπετο ἀβοήθητον τὸ νέον ἄτομον εἰς τὴν πλέον κρίσιμον περίοδον ζωῆς του, τὴν ἐφηβικήν, καθ' ἣν ἀκριβῶς τοῦτο ἀναζητεῖ δδηγόν, ἵνα τὸ μυήσῃ εἰς τὰ τῆς ζωῆς καὶ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐσωτερικά του ἐρωτήματα. Μὴ εὑρίσκον τοιούτον ἀφίνετο γὰρ προσδιορίζεται ἀπὸ

έκ τύχης έπιδράσεις, ούχι πάντοτε εύεργετικάς, ούδέποτε δὲ έπαρκεις.

Μία άλλη διαπίστωσις είναι, ότι ή έξέλιξις τῶν ποικίλων ἔργων καὶ έπαγγελμάτων ύπεστη μίαν περιπλοκὴν λόγῳ τῶν προόδων τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς πολλαπλότητος τῶν σχέσεων ἐν τῇ διμαθικῇ ζωῇ, δι' ὃ καὶ διὰ τὸ σπλούστερον ἔργον ἀπαιτεῖται μεγαλυτέρα μόρφωσις, ἵνα τοῦτο ἐπιτελήται κατὰ τρόπον συγχρονισμένον.

Ίδιαιτέρως οἱ μέλλοντες νὰ ἀκολουθήσουν ἀνωτάτας σπουδᾶς χρειάζονται σήμερον μεγαλυτέραν προπαιδείαν, ἀλλὰ καὶ ἔμφυτον Ικανότητας ταχυροτέραν, ὥστε νὰ γίνωνται ἀφ' ἐνὸς μὲν φορεῖς τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν ἐπιτευγμάτων ἀφ' ἑτέρου δὲ στελέχη ἐρευνητικὰ προωθοῦντα περαιτέρω τὴν γνῶσιν.¹ Εντεθεν προεβλήθη ὅτι ἐπιπονωτέρα σήμερον ἡ ἀνάγκη ἐπιλογῆς τῶν φύσει Ικανῶν, ἵνα ἐνωρίς ἀτομάζωνται πρὸς ἀνωτέρας σπουδᾶς δι' ηύξημένης γενικῆς καταρτίσεως τῶν εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν.

Τὰ δεδομένα ταῦτα περὶ τοῦ ἀπαραιτήτου τῆς διπλῆς ταύτης ἐπιμηκύνσεως τῆς σχολικῆς παιδείας, τόσον δι' ὅλους τοὺς νέους πολίτας, δοσον καὶ διὰ τοὺς ἐπιλέκτους ἐκ τούτων, ύποδεικνύουν ὡς ἀνάγκην τὴν ὑπαρξιν παραλληλότητος σχολείων. Διὰ τὴν αὐτὴν ἡλικίαν 6-18 ἔτῶν νὰ ὑπάρχουν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ εἰς ὅλους τοὺς πολίτας παρέχοντα μόρφωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀπαιτοῦντα ὑψηλότερον μόχθον καὶ δυναμισμόν, λόγῳ βαρυτέρων ἀπαιτήσεων σπουδῆς.

Ἡ εἰς τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶσοδος ἐξηρτάτο ἄλλοτε, δι' ἵνα ἀξιόλογον ἀριθμὸν μαθητῶν ἐκ τῆς εὐπορίας ἢ μὴ τῶν γονέων. Τὰ Νυκτερινὰ Γυμνάσια ἔργαζομένων ἐφήβων ἀπέτυχον εἰς τὸν σκοπόν των. Σήμερον ἐπιβάλλεται διπλας γίνεται ἀναζήτησις τῶν φύσει Ικανῶν διὰ τὴν μὲν ὑψηλοτέρας ἀπαιτήσεις σπουδὴν Μέσης Ἐκπαίδευσεως καὶ ἡ παροχὴ εἰς αὐτοὺς τῶν ὑλικῶν μέσων διὰ κρατικῆς φροντίδος.

Πᾶν σχολεῖον Μέσης Ἐκπαίδευσεως δέον νὰ ἔχῃ ἐν ταμεῖον ὑποτροφιῶν, δι' οὗ νὰ ἐνισχύῃ τοὺς διακρινομένους ἀπόρους μαθητάς του, ἵνα δύνανται οὕτοι νὰ προωθοῦνται καὶ ἀποσοβῆται ἀπώλεια καὶ σπατάλη τοῦ πνευματικοῦ δυναμισμοῦ ἐκάστης χώρας.

Ἐν ἄλλο δεδομένον σήμερον είναι διψυχολογικός διαχωρισμὸς τοῦ δωδεκαετοῦ διαστήματος τῆς σχολικῆς φοιτήσεως εἰς βαθμίδας. Είχεν ἐπικρατήσει μία ἀσάφεια περὶ τὸ θέμα. Ἡ ψυχολογικὴ ἀνάλυσις δύμως μᾶς πληροφορεῖ, διτι μεταξὺ παιδικῆς καὶ ἐφηβικῆς ἡλικίας ὑπάρχει μία περίοδος μὲ αὐτοτελῆ ψυχικὰ γνωρίσματα, ἡ προεφηβική.

Τὸ ἀτομον τῶν 11-13 ἔτῶν δὲν είναι οὕτε παῖς οὕτε ἐφηβος, ἀλλὰ κάτι ίδιότυπον. Διαφέρει ψυχολογικῶς τόσον ἀπὸ τὸν ἐγγεατή

παῖδα, τὸν προσωποποιούντα τὴν ἀγαθότητα, ἀθωότητα καὶ εὐπειθειαν, δσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐσώστροφον καὶ εὕθυκτον ἔφηβον. Εἶναι τὸ ζωηρὸν καὶ θορυβωδεῖς, τὸ περιεργαζόμενον ἀλλὰ καὶ καταστρέφον τὰ πράγματα διὰ τὰς κατασκευὰς του, τὰς ἐκτελουμένας οὐχὶ κατὰ παραγγελίαν ἢ μίμησιν, ἀλλὰ ἀπὸ προσωπικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ ἀναζητήσεις. 'Η παρίοδος αὗτη καθορίζεται ως ἀποτελοῦσα ἴδιαίτερον στάδιον ζωῆς, τὸ προεφηβικόν.

'Η διάκρισις τῆς ἡλικίας ταύτης ἀναφέρεται εἰσηγμένη ἥδη κατὰ τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν εἰς τὴν Σπάρτην, δτε ὁ Λυκούργος ἐνομοθέτει « ἐκάστη ἡλικίᾳ ἕδια ἐπιτηδεύματα »¹. 'Εκεῖ διεκρίνοντο οἱ « παιδεῖς », τῶν δποίων ἐπιτήδευμα ἦτο ἡ σκληραγωγία καὶ εὐπειθεία, οἱ « μετραχεῖς »², οἱ ἀσκούμενοι εἰς τὴν αἰδὼ καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν μεγαλυτέρων καὶ οἱ « ἡβῶντες », οἱ παρωθούμενοι εἰς ἀγῶνας μεταξύ των, ίνα διακριθῶσιν οἱ γενναιότεροι καὶ βουλητικώτεροι³. Εἰς τὰς Ἀθήνας, ως ἀνεπτύξαμεν λεπτομερῶς ἀνωτέρω, ἐπεβάλλετο διὰ νόμου ὁ χωρισμὸς παιδῶν, νεανίσκων καὶ ἐφήβων καὶ ἀντίστοιχα ἴδρυματα παιδείας διεστέλλοντο διὰ τὰς ἡλικίας ταύτας τὰ διδασκαλεῖα, αἱ παλαιστραι καὶ τὰ γυμνάσια.

Διεθνῶς σήμερον ἀπαίτησις ἐκ τῆς ψυχολογικῆς ταύτης διαπιστώσεως εἶναι ἡ τάσις τῆς διαμορφώσεως ἴδιας βαθμίδος σχολείου, τοῦ προεφηβικοῦ, εἰς δὲ νὰ ἀσκήται ἀγωγὴ σύμμετρος πρὸς τὰς ψυχικὰς ἀνάγκας τῆς ἡλικίας ταύτης. 'Η παλαιοτέρα διάκρισις μόνον παιδῶν - ἐφήβων εἶχεν δόδηγήσει εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν δύο βαθμίδων σχολείων τοῦ Στοιχειώδους καὶ τοῦ Γυμνασίου ἢ Λυκείου. 'Η ἐγκατάμιξις ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον παιδῶν ἀπὸ τοῦ 12ου - 18ου ἔτους διεπιστώθη δτι βλάπτει ψυχολογικῶς τοὺς τροφίμους, διότι βιάζει τὸν πρόστηβον νὰ ὀριμάσῃ ἐνωρίτερον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ σωματοψυχικοῦ του δυναμισμοῦ δι' ὅλην τὴν ἔπειτα ζωῆν.

'Η διάκρισις τριῶν σχολικῶν βαθμίδων εἰσάγεται σήμερον διεθνῶς. 'Η ἐνδιάμεσος βαθμὸς ἀναγνωρίζεται πολύτιμος καὶ δι' ἔνα ἄλλον λόγον. 'Υποβοηθεῖ τὴν αὐτογνωσίαν τοῦ ἴδιου τοῦ παιδὸς περὶ τοῦ δυναμισμοῦ του, ως καὶ τὴν παρατήρησιν τῶν διδασκάλων καὶ τῶν γονέων, ίνα τοῦ δοθῆ προσανατολισμὸς διὰ περαιτέρω κατεύθυνσιν εἴτε πρὸς θεωρητικὰς σπουδάς, εἴτε πρὸς πρακτικωτέρας. Τοῦτο δέχεται εὐχερῶς δὲ πρόστηβος, διότι διέπεται ἀπὸ εἰλικρινειαν ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ δποία μειούται μετὰ τὴν εἰσοδον.

1. Σευοφῶντος, Λακεδαιμονίων Πολιτεία V, 1.

2. 'Ο δρος πρόστηβος ἔχρησιμο ποιεῖτο ἐπίσης διὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, ως βλέπομεν εἰς τὸ 'Ἐνύπνιον τοῦ Λουκιανοῦ, 1.

3. Σευοφῶντος, Ἐνθ' ἀνωτ., II - IV.

εις τὴν ἥβην λόγῳ ἐπιτάσσεως τοῦ αὐτοσυναισθῆματος. ‘Ἐκ τῶν ως
ἄνω διαπιστώσεων προήλθον καὶ αἱ δνομασίαι τῆς σχολικῆς ταύτης
βαθμίδος ως «école d’orientation», ή «comprehensive school», ή
«Orientierungsschule».

β'. Τὰ κοινωνικὰ δεδομένα.

‘Η διάρθρωσις τῆς Παιδείας εἰς Ἐν κράτος πρέπει νὰ καθοδηγή-
ται καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνικήν του πραγματικότητα, ἀφοῦ ἄλλωστε κατὰ
τὴν παρατήρησιν τοῦ Durkheim ἀγωγὴ εἶναι ἡ συστηματικὴ ἐνσω-
μάτωσις εἰς τὴν κοινωνίαν (socialisation)¹ τῆς νέας γενεᾶς.

‘Η κοινωνική πραγματικότης ἐκάστης χώρας συντίθεται ἀπὸ τὸν
διαφορισμὸν τῶν ἔργων τῶν κατοίκων, ἀπὸ τὴν εἰς οἰκισμοὺς κατα-
νομὴν τοῦ πληθυσμοῦ, ἀπὸ τὰς οἰκονομικὰς δυνατότητας τοῦ ἐδάφους
καὶ ὑπεδάφους καὶ ἀπὸ τὴν Ιδιοτυπίαν τῆς ἑθνικῆς ζωῆς τὴν προσ-
διοριζομένην τόσον ἐκ τῆς θέσεως τῆς χώρας, δσον καὶ ἐκ τοῦ χαρα-
κτῆρος τῶν κατοίκων καὶ τοῦ ἐπιπέδου καὶ μορφῆς πολιτισμοῦ των
ἐν δεδομένῃ χρονικῇ περιόδῳ.

1. Ἡ κατὰ ἀσχολίας διαφοροποίησις τοῦ πληθυσμοῦ.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1951 ὁ πληθυσμὸς
τῆς μητρὸς Ἑλλάδος ἦτο:

47,7 % ἀγροτικὸς
15,5 % ἡμιαγροτικὸς
36,8 % ἀστικός².

‘Η σύγκρισις τῆς ἀπογραφῆς ταύτης πρὸς τὰς τρεῖς προηγουμέ-
νας, τὴν τοῦ 1940, τὴν τοῦ 1928 καὶ τὴν τοῦ 1920 σημειώνει μετακί-
νησιν τῶν κατηγοριῶν τούτων πληθυσμὸς ως ἔξης³:

‘Απογραφὴ	‘Αγροτικὸς πληθυσμὸς	‘Ημιαγροτικὸς πληθυσμὸς	‘Αστικὸς πληθυσμὸς
1920	61,8	15,0	23,2
1928	54,8	14,6	30,6
1940	52,6	15,4	32,0
1951	47,7	15,4	36,8

1. Durkheim E., *Education et Sociologie*, 4e éd., Paris 1933, σελ. 119.

2. Στατιστικὴ Ἑπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 13.

3. Αύτοθι.

Τὰ ώς ανω μαρτυροῦν σαφῆ αὖξησιν τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ κατὰ τὴν ἐν λόγῳ τριακονταετίαν, φθάνουσαν τὰ 13,6 %. Διὰ τὰς προσεχεῖς δεκαετίας τὸ ποσοστὸν τοῦτο θὰ αὔξανεται περισσότερον διὰ τοὺς ἔξης λόγους. Πρώτον ἡ συνεχιζομένη ἔξελιξις τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ μηχανοποίησις τῆς καλλιεργείας ἐλαττώνουν συνεχῶς τὰς ἐργατικὰς χεῖρας τὰς ἀναγκαιούσας εἰς τὴν γεωργίαν. Οἱ ὑποαπασχολούμενοι ἢ καὶ οὐδεμιαν ἐργασίαν εὑρίσκοντες εἰς τὴν ὕπαιθρον, συντελούστης καὶ τῆς διαδοχικῶς αὔξανομένης κατατμήσεως τοῦ γεωργικοῦ κλήρου, ἀναζητοῦν ἐργασίαν εἰς τὰς πόλεις, ἢ διαμορφώνουν ἀστικά ἐπαγγέλματα εἰς τοὺς μεγαλυτέρους οἰκισμοὺς τῆς ὕπαιθρου. Ἀλλὰ καὶ ἡ αὔξησις τοῦ μέσου γεωργικοῦ εἰσοδήματος διὰ νέων καλλιεργειῶν καὶ δργανώσεως τῶν ἐξαγωγῶν εὐγενῶν προϊόντων, ἡ βελτίωσις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ ἡ ἀνακατάταξις των, ἐπιτείνουν τὴν βαθμιαίαν ἀστικοποίησιν τῆς ὕπαιθρου.

Παραδείγματα πλείονα ἔχομεν εἰς τὰς βιορείους ἐλληνικὰς ἐπαρχίας, διπος τὴν Κατερίνην, τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν Ἐλευθερούπολιν, τὴν Χρυσούπολιν καὶ τόσας ἄλλας κωμοπόλεις ἐμφανιζούσας πορείαν πρὸς πολεοποίησιν.

‘Η ἀξιωσις περὶ καταπολεμήσεως τῆς ἀστυφιλίας, ἥτις ἦτονος μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου 1914-1918 ἤρχισεν ἥδη νὰ ὑποχωρῇ, διότι ἀνεγνωρίσθη, δτι ἡ πορεία τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὸ θέμα τῆς οἰκονομίας θὰ εἴναι δλῶς διάφορος ἀπό δτι ἐδιδάσκετο προηγουμένως. Διεπιστώθη, δτι καὶ μόνον τὰ 20 % τοῦ πληθυσμοῦ μιᾶς χώρας ὅρκοθν διὰ τὴν γεωργίαν, κατόπιν τῆς ἔξελιξεως τῆς μηχανικῆς καλλιεργείας, τῆς βελτιώσεως τῶν σπόρων, τῶν ἀρδεύσεων καὶ τῆς καταπολεμήσεως τῶν ἀσθενειῶν. Μόνον ἔτερα 20 % θὰ ἀπασχολῇ ἡ βιομηχανία ἔνεκα τῆς δλονὲν αὔξανομένης αὐτοματοποιήσεως τῶν μηχανῶν. Τὰ ὑπόλοιπα 60 % θὰ ἔχουν ὡς ἀπασχόλησιν τὴν διαχείρησιν, κατανομὴν καὶ διακίνησιν τῶν ἀγαθῶν, τὴν ὑπηρεσίαν εἰς πολιτειακὰ λειτουργήματα καὶ εἰς ἔργα παιδείας καὶ πολιτισμοῦ. ‘Ο ρυθμὸς οὗτος ἔξελιξεως προδιαγράφεται ἀκόμη καὶ διὰ τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας.

‘Η πορεία αὕτη ζωῆς τῶν κοινωνιῶν, αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις, αἱ ειδικεύσεις, ἡ εἰς κοινὴν χρῆσιν ἐσαγωγὴ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν ἐφαρμογῶν της καὶ ἡ περιπλοκὴ τοῦ κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ, λόγῳ τῆς νέας ταύτης υφῆς ζωῆς, ἐπιβάλλουν ὡς ἀνάγκην τὴν ἐπέκτασιν τῆς μορφώσεως τῶν μαζῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπό ἐνωρὶς ἐτοιμασίαν τῶν κεκτημένων ἔμφυτον τάλαντον διὰ τὰς ἐπηυξημένας εἰς μόχθον πνευματικὰς ἐπδόσεις.

2. Η κατανομή του πληθυσμού εἰς οίκισμούς.

Εἰς τὰς συζητήσεις περὶ διαρθρώσεως τῆς παιδείας ἐνδέκατους παράγοντα προσδιοριστικὸν ἀποτελεῖ ἡ κατανομή εἰς οίκισμούς τοῦ πληθυσμοῦ του. Εἰς τὴν 'Ελλάδα ἡ ἀπογραφὴ τοῦ 1951 κατέδειξεν, δτὶ δ πληθυσμὸς ἐμφανίζει ηὔξημένην διασποράν, ώς μαρτυρεῖ δ ἐπόμενος πίγαξ:

Μέγεθος τοῦ πληθυσμοῦ ἐκάστου συνοικισμοῦ	'Αριθμὸς συνοικισμῶν	Πληθυσμὸς	'Αναλογία % ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ
Σύνολον 'Ελλάδος	10.907	7.632.801	100,0
—	—	—	—
• Απὸ 100.000 καὶ ἄνω	3	968.147	12,7
» 99.999 - 5.000	122	1.964.096	25,6
» 4.999 - 1.000	1.034	1.859.989	24,5
» 999 - 500	1.906	1.305.084	17,1
» 499 - 0	7.845	1.535.485	20,1 ¹

Οὕτως οἱ οίκισμοὶ οἱ ἄνω τῶν 5.000 κατοίκων περιλαμβάνουν μόλις τὸ 38,3% τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῷ τὰ λοιπὰ 61,7% εὑρίσκονται διεσπαρμένα εἰς μικροὺς συνοικισμούς. Εἰδικώτερον οἱ κάτω τῶν 1000 κατοίκων οίκισμοί, περιλαμβάνοντες τὸ 37,2% τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνέρχονται εἰς 9.751. Τὸ δλιγάριθμον τῶν κατοίκων αὐτῶν ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην ἐνδέκατον σχολείου μὲν ἔτη μορφώσεως ἐντὸς τοῦ μικροῦ οίκισμοῦ ηὔξημένα, ώς ἀπαιτοῦσιν αἱ σύγχρονοι ἄναγκαι. Ή πραγματικότης αὗτη εἶναι ἡ πιέζουσα, ὥστε εἰς τὴν χώραν μας νὰ ὑπάρχουν 4446 δημοτικὰ σχολεῖα μὲν ἔνα μόνον διδάσκαλον (μονοθέσια) καὶ διὰ τὰς 6 τάξεις, ἔτερα δὲ 2007 τοιαῦτα μὲν δύο μόνον διδασκάλους (διθέσια) καὶ διὰ τὰς 3 τάξεις, ἐπὶ συνόλου δημοτικῶν σχολείων 9.792².

3. Άι οίκονομικαὶ ελληνικαὶ δυνατότητες.

"Ἐν ἄλλῳ κοινωνικὸν στοιχείον, τὸ δποίον δέον νὰ τύχῃ προσοχῆς, εἶναι αἱ δυνατότητες καλύψεως τῶν ἔξοδων διατροφῆς καὶ μορφώσεως τῶν μαθητῶν, τόσον παρὰ τῆς ελληνικῆς οἰκογενείας, δσον καὶ παρὰ τῆς ελληνικῆς Πολιτείας τῆς δαπανώσης διὰ τὴν παιδείαν. Αὗται προσδιορίζουν βασικῶς τὴν διάρκειαν τῆς σχολικῆς φοιτήσεως.

-
1. Παράβ. Στατιστικὴ 'Ἐπετηρίς τῆς 'Ελλάδος 1955, σελ. 19.
  2. Στατιστικὴ 'Ἐπετηρίς τῆς 'Ελλάδος 1957, σελ. 118.

Τὸ φιλομαθὲς εἶναι γνώρισμα φυλετικὸν τοῦ "Ελληνος. Πόθος παντὸς γονέως εἶναι νὰ μορφώσῃ τὰ τέκνα του περισσότερον ἀπὸ δ, τι ἐμορφώθη δ ἴδιος. Ούδεις ἔξ αὐτῶν εἶναι τόσον ἀσυγκίνητος ὑπολογιστής, ώστε νὰ ἐμποδίσῃ τὸ τέκνον του ἀπὸ τὸ σχολεῖον, διὰ νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ εἰς ἐργασίας. 'Οσάκις συμβαίνει τοῦτο, τὸ πράττει μὲ ψυχικὸν πόνον, ἐπειδὴ ἀδήριτοι ἀνάγκαι οἰκονομικαὶ τῆς οἰκογενείας τὸν ἔξαναγκάζουν. 'Ατυχῶς τὰ δεδομένα τῆς σχολικῆς στατιστικῆς μᾶς πληροφοροῦν, διὰ τοῦτο συμβαίνει εἰς σοβαράν κλίμακα, λόγω τοῦ εἰσέτι χαμηλοῦ μέσου εἰσοδήματος τῆς ἐλληνικῆς οἰκογενείας. "Ηδη μετά τὴν Τετάρτην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἀρχίζει διαρροὴ μαθητῶν μὲ αὐξανόμενον ποσοστὸν διὰ τὰς μετ' αὐτὴν τάξεις. Αἱ τελευταῖαι στατιστικαὶ μᾶς παρέχουν τὴν ἔξῆς εἰκόνα περὶ τῶν κατὰ τάξεις φοιτησάντων μαθητῶν:

Σχολικ. Έτος	Τάξις Α'	Τάξις Β'	Τάξις Γ'	Τάξις Δ'	Τάξις Ε'	Τάξις Ζ'
1954 - 55 ¹	147.140	158.124	155.578	136.897	121.377	100.235
1956 - 57 ²	171.438	156.638	166.881	165.108	152.544	124.120
1957 - 58 ³	176.997	159.206	159.912	160.113	162.014	150.634

Κατὰ τὸν πίνακα τοῦτον ἡ διαρροὴ εἰς τὴν τελευταῖαν τάξιν ἀνήλθε κατὰ μὲν τὸ ἔτος 1954 - 1955 εἰς 32 %, κατὰ τὸ ἔτος 1956 - 1957 εἰς 28 %, καὶ κατὰ τὸ 1957 - 1958 εἰς 15 %, ἐπειτα ἀπὸ τοὺς ψηφισθέντας νόμους περὶ κυρώσεων κατὰ τῶν διακοπτόντων τὴν φοιτησιν εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον. 'Επομένως διὰ τὰς εὑρείας μάζας τοῦ λαοῦ δὲν δυνάμεθα εἰσέτι νὰ διποβλέψωμεν εἰς μακράν ἐκπαίδευσιν, λόγῳ τῆς ἀνάγκης ὅπως δ παῖς ἐνωρίς βοηθῇ τὴν οἰκογένειάν του ἐργαζόμενος. Οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ φροντὶς τῆς παραλλήλως πρὸς τὴν ἐργασίαν μορφωτικῆς μαθητείας.

"Αλλὰ καὶ αἱ παρὰ τῆς 'Ἐλληνικῆς Πολιτείας διατιθέμεναι πιστώσεις ὑπὲρ τῆς Παιδείας ἐν τῷ κρατικῷ προϋπολογισμῷ εἶναι χαμηλαί, φθάνουσαι κατὰ τὸ παρὸν ἔτος 1961 τὸ 9,22 % τῶν δλων κρατικῶν δαπανῶν⁴, καθ' ἣν στιγμὴν διέθετον ἥδη τὸ 1955 ἡ Αἴγυπτος 12 %, ἡ Τουρκία 12 %, καὶ ἡ 'Αργεντινὴ 17 %.⁵ Τὸ χαμηλὸν τοῦ ποσοστοῦ

1. Στατιστικὴ 'Ἐπετηρίς τῆς 'Ελλάδος 1955, σελ. 101.
2. Στατιστικὴ 'Ἐπετηρίς τῆς 'Ελλάδος 1957, σελ. 120.
3. Στατιστικὴ 'Ἐπετηρίς τῆς 'Ελλάδος 1958, σελ. 132 - 141.
4. Παράβ. *Εἰσηγ. ἐκθεσίς* ἐπὶ τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ 1961, ὑπὸ τοῦ 'Υπουργοῦ Οἰκονομικῶν Κ. Παπακωνσταντίνου, 'Αθῆναι 1961, σελ. 252.
5. Παράβ. *Statistical Yearbook 1956 United Nations* (Πίναξ 17).

δὲν προέρχεται οὕτε ἔξ ἀγνοίας οὕτε ἔξ ἀνισφορίας, ἀλλ' ἔξ ἄλλων ἀδηρίτων ἀναγκῶν. Ἀρμόδιοι ἐκάστοτε 'Υπουργοί δηλούσιν ύπευθύνως, δτι χρειάζονται χιλιάδες νέαι θέσεις δημοδιδασκάλων καὶ καθηγητῶν Μέσης Ἐκπαίδεύσεως, ὡς καὶ χιλιάδες νέαι αἴθουσαι διδασκαλίας, ἵνα παύσῃ διπληθωρισμὸς τῷν τάξεων, ἐλαττωθοῦν τὰ σχολεῖα στρατῶνες καὶ στεγασθοῦν ταῦτα εὐπρεπῶς ἔστω καὶ στοιχειωδῶς.

Τὰ ως ἄνω οἰκονομικὰ δεδομένα ύποδεικνύουν τὴν προσοχήν, μεθ' ἣς δέοντα ἀντιμετωπισθοῦν τὰ θέματα τῆς σχολικῆς ἀναδιοργανώσεως.

4. Η ιδεοτυπία τῆς έθνικῆς ζωῆς.

Η δργάνωσις τῆς ἐκπαίδεύσεως ἐνδέ λαοῦ ύποχρέωσιν ἔχει νὰ λαμβάνῃ ύπ' ὅψιν τοὺς δρους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ίδιας έθνικῆς του ζωῆς.

Η γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἰς σημεῖον δασταυρώσεως διδῶν παγκοσμίων, τάσεων φυλῶν ἑτερογενῶν ἐφαπτομένων ἄλλήλων, καὶ συμφερόντων κρατῶν μεγάλων, ἀναπτυσσόντων ἐπιρροὰς ἐν τῷ γεωγραφικῷ της χώρῳ τὴν ἀναγκάζει νὰ εἶναι ἀκαταπάύστως ἔτοιμος δ' ἀγῶνας πρὸς διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας της καὶ ἐπιβίωσιν της. Ἐκεῖθεν ἡ έθνικιστικὴ ἀγωγὴ τῆς νέας γενεᾶς δέοντα νὰ εἶναι ἐπίμονος.

Οἱ πόροι ἐν τῷ ἔλληνικῷ χώρῳ οἱ πρόσφοροι δι' ἐκμετάλλευσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλους λαούς εἶναι μικροί καὶ ἡ παραγωγὴ ἀγαθῶν οὐχὶ πρόχειρος. Ἀνέκαθεν τὸ ἔλλεῖπον ἀναπληροῦται δι' ηὔξημένης προσπαθείας καὶ ἐπινοητικότητος, ὡς παρετίθεται δι' Ἡρόδοτος¹, ἐν παραλλάσσοντι δὲ ρυθμῷ καὶ διὰ μεταναστεύσεως. Η ἐπίτασις τῆς προσπαθείας δι' αὔξησιν τῶν γηγενῶν πόρων τοῦ ἔλληνικοῦ ἐδάφους ἀπαιτεῖ χρησιμοποίησιν δλῶν τῶν νέων μέσων, γνώσεων, ἄλλα καὶ ίκανοτήτων πρὸς ἐφευρετικότητα. Ἐκεῖθεν ἐπιβάλλεται ἡ ηὔξημένη στάθμη μορφώσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπιβάλλεται ἡ ἀρσις φραγμῶν ἐπὶ κλειστῶν τινῶν ἀνωτέρων τεχνικῶν ἐπαγγελμάτων, προσιτῶν σήμερον εἰς δλίγους, λόγῳ εἰδικῶν δρῶν προετοιμασίας. Η αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ πτυχιούχων ἀνωτάτων τεχνικῶν σχολῶν ἐπιβάλλεται, ἵνα

1. "Οτε δὲ Ζέρης ἐξεοτράτευε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, Ελεγε πρὸς τὸν μετ' αὐτοῦ σιαστρατεύμενον φυγάδα Δημάρατον, δτι οἱ Ἑλλήνες δὲν θὰ ἀνθίσταντο κατ' αὐτοῦ, διότι καὶ πτωχοὶ ἦσαν καὶ δλίγοι. Ο Δημάρατος τοῦ ἀπήντησεν, δτι « εῇ Ἑλλάδε πενίη μὲν αἰεὶ μοτε σύντροφός ἔστι, ἀρετὴ δὲ παντός ἔστι, ἀπό τε σοφίης κατεργασμένη καὶ νόμου ἰσχυροῦ· τῇ διαχρεώμένη ἡ Ἑλλὰς τὴν τε πενίην ἀπαμύνεται καὶ τὴν δεσποσύνην ». Ἡρόδοτος VII, 102.

οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ως ίκανα στελέχη παιδευτικά διὰ σχολάς τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς μορφώσεως μέσης στάθμης.

'Αλλὰ καὶ τὸ θέμα τῆς μεταναστεύσεως ἀπτεται τοῦ ζητήματος τῆς παροχῆς εὐρυτέρας παιδείας εἰς τὰς μάζας, ἐν συναφείᾳ πρὸς τὰ τῆς δργανώσεως τῆς παιδείας τῶν ἀποδημούντων. Αἱ πλέον ἡλεγμέναι πληροφορίαι βεβαιοῦν, ὅτι τὸ ἐν διασπορᾷ τμῆμα τοῦ 'Ελληνισμοῦ ὑπερβαίνει τὸ 20 % τοῦ συνόλου τῶν 'Ελλήνων, ὑπερβαινόντων σήμερον τὰ δέκα ἑκατομμύρια. "Οσον οἱ μεταναστεύοντες ἔχουν ὑψηλοτέραν στάθμην παιδείας, τόσον δυσχερέστερον ἀφομοιώνονται εἰς τὰς χώρας ὅπου μεταναστεύουν. Τότε διατηροῦν ἀδιαλείπτους δεσμούς μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος, ἔπειτα μάλιστα ἀπὸ τὴν ἐκμηδενιστιν τῶν ἀποστάσεων σήμερον, ἥτις κατέστησεν εὔκολον καὶ προστὴν τὴν περιοδικὴν ἐπίσκεψιν τῆς πατρίδος, ώς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς αὐτὴν μετὰ μακράν ἐργασίαν ἐκτὸς αὐτῆς.

Αἱ νεωστὶ χειραφετηθεῖσαι πολιτεῖαι τῆς 'Αφρικῆς καὶ τῆς 'Ασίας ζητοῦν κατὰ προτίμησιν "Ελληνας ως στελέχη ὑποβοηθητικά τῆς ἀναπτύξεώς των, ἡ δὲ προτίμησις θὰ εἶναι τόσον μεγαλυτέρα, δσον ὑψηλοτέρου μορφωτικοῦ ἐπιπέδου εἶναι ταῦτα.

Εἰς τὰ ως ἄνω δεδομένα δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἔδης:

Κεφάλαιον ζωοποιοῦν τὸν 'Ελληνισμὸν εἰς τὸ διηγεικές ἀποτελεῖ ἡ μεγάλη του παράδοσις, ἡ περὶ τῆς ὁποίας συνείδησις δίδει ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑψηλὸν αὐτοσυναίσθημα ἔναντι ἄλλων λαῶν μὲ μεζονα πλούτιον ἔκτασιν καὶ πληθυσμόν, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸν κεντρίζει ἀδιαλείπτως πρὸς ἀκατάβλητον προσπάθειαν, ἵνα ὑπερνικῷ κινδύνους, ἐπανακτῷ ἀπωλείας καὶ ὑπερπηδῷ ὑστερήσεις ὀφειλομένας εἰς δυσμενείας τῶν Ιστορικῶν του τυχῶν. Τὸ στοιχεῖον τῆς συνδέσεως μὲ τὸ παρελθόν καὶ τῆς προθυμίας διὰ θυσίας ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀπαρτίζει σκοπὸν ἀγωγῆς ἀπαιτοῦντα ἐπίσης ηύξημένην σχολικὴν παιδείαν.

γ'. Τὰ δεδομένα ἐκ τῆς ὑπαρχούσης σήμερον δργανώσεως.

'Η ὑπάρχουσα σήμερον διάρθρωσις δύο βαθμίδων σχολείων, τοῦ βετοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ τοῦ βετοῦ Γυμνασίου εἰσήχθη ἀπὸ τοῦ 1929 διὰ τοῦ νόμου 4373, ἀντικαταστήσασα τὴν προηγούμενην ἐκ τριῶν βαθμίδων, τοῦ 4ετοῦ Δημοτικοῦ σχολείου, τοῦ 3ετοῦ 'Ελληνικοῦ σχολείου καὶ τοῦ 4ετοῦ Γυμνασίου.

'Η μεταρρύθμισις τοῦ 1929, καταργήσασα τὴν δευτέραν σχολικὴν βαθμίδα, ἀφ' ἐνὸς μὲν περιώρισε τὴν Μέσην ἐκπαίδευσιν ἀπὸ 7ετῆ εἰς 6ετῆ, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐστέρησε τὰς κωμοπόλεις τοῦ τυπικοῦ

των σχολείου, τό δποιον τους παρείχεν έπιχώριον μόρφωσιν άνωτέρας στάθμης. Έπειδή διεμαρτυρήθησαν οι κάτοικοι, ίδρυθησαν είς αύτας διετή ήμιγυμνάσια ή άστικά σχολεῖα πρακτικού τύπου, άλλα ταῦτα ήναγκάσθησαν για κλείσουν, διότι δ λαδς δὲν είχεν έμπιστοσύνην είς αύτά καὶ δὲν ἔστελλε τὰ τέκνα του πρὸς ἐγγραφήν. Διαρκῆς διμως πίεσις ἡσκεῖτο, δπως ἐκεῖ ποὺ ὑπῆρχεν ἄλλοτε τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον ίδρυθῆ τώρα Ἐξατάξιον Γυμνάσιον, δι' δ καὶ δ ὀριθμὸς των ἤδη τὸ 1958 ἀνήρχετο είς 574¹, ἐξ ὧν 372 δημόσια καὶ 202 μὴ δημόσια, ἐνῷ τὰ Παραρτήματά των, προσεγγίζοντα τὰ 100 ἔξειλίσσοντο συνεχῶς είς πλήρη Γυμνάσια.

Μία συνέπεια τῆς καταστάσεως ταύτης είναι ἡ προώθησις πρὸς τὸ Γυμνασιακὸν Ἀπολυτήριον καὶ ἐφήβων μὴ φύσει ίκανῶν, ἀφοῦ ἡ μὲν μόρφωσις τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου δὲν τους είναι ἀρκετή, ἄλλη δὲ διέξοδος δὲν ὑπάρχει, ἔλειψε δὲ προσέτι δ ἔλεγχος τῶν ίκανοτήτων των, δπως συνέβαινε προηγουμένως διὰ τῶν εἰσιτηρίων ἔξετάσεων μετά τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ ἐνδιαμέσου σχολείου. Εἰς πολλὰς μικρὰς ἀπομεμακρυσμένας συγκοινωνιακῶς κοινότητας παρακαλοῦται οἱ μαθηταὶ νὰ συνεχίσουν φοιτῶντες μὲ ἔμμεσον ὑπόσχεσιν ἐπεικείας, ἐξ ἀνησυχίας μήπως καταργηθῆ τὸ Γυμνάσιον.

Πλὴν τῶν ὧν ἄνω λόγων ὑποβιβάζονται συχνὰ λεληθότως αἱ ἀπαιτήσεις τῶν διδασκόντων, διότι ὑπεισέρχεται ἡ σκέψις, δτι δέον νὰ δλοκληρωθῆ δ κύκλος μέσης μορφώσεώς των, ἅτε μὴ ἔχων ἐνδιάμεσον τέρμα, ὧν συνέβαινε προηγουμένως. Τοῦτο βεβαιοῦσι τὰ ἀποτελέσματα τῶν εἰσιτηρίων ἔξετάσεων Ἀνωτάτων σχολῶν, ἅτινα διὰ πολλὰ Γυμνάσια ὑποδεικνύουν, δτι οἱ ἀπολυθέντες δὲν ἔπρεπε νὰ είχον φθάσει μέχρι τῆς τελευταίας τάξεως.

Ἡ κατηγορία τῶν κατὰ συγκατάβασιν ἀπολυτηριούχων Γυμνασίου σχηματίζει συνήθως τὴν γνώμην, ἐπειδὴ ἔχει τὰ τυπικὰ προσόντα, δτι είναι ἀγαξιοπρεπὲς δι' αὐτὴν νὰ τραπῇ εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα, δπως ἐπραττον προηγουμένως οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου, πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν. Οὕτω ταλαιπωροῦν ἔαυτοὺς καὶ τὰς οἰκογενείας των ἐπὶ ἔτη, διαμορφώνουν πολλάκις ἀντικοινωνικὴν ψυχολογίαν λόγῳ τῶν ἀποτυχιῶν των, τὰ αἴτια τῶν ὅποιων δὲν τους είναι προφανῆ ἐκ τῶν ὧν ἄνω λόγων. Ἡ διέξοδος τῆς σπουδῆς των εἰς ζένας χώρας ἀπλῶς παρατείνει τὴν ταλαιπωρίαν των δι' ἐπιδιώξεως ἔργων, δι' δὲν είναι φύσει κεκλημένοι.

Ἄλλα καὶ τῶν μαθητῶν, οἱ δποιοι δὲν προώθησαν ἔαυτοὺς πρὸς

1. Στατιστική τῆς Ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ οχ. Ἔτος 1957 - 1958, Μέση Ἐκπαίδευσις, 1960, σελ. V.

τὸ ἀπολυτήριον, ἡ μόρφωσις διὰ τῆς μιᾶς μόνον βαθμίδος Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὑπῆρξεν ἐλαττωματική, ἀφοῦ, ως ἐδηλώθη, δικύκλιος τῶν γνώσεων συμπληρώνεται εἰς 6 τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Οἱ τυχόν ἀποχωρούντες ἀπὸ ἐνδιαμέσους τάξεις οὐδεμίαν ἀποτελεσμένην γνῶσιν ἔχουν, εἴτε ιστορικὴν εἴτε φυσικὴν εἴτε τῶν ἄλλων κλάδων, ἀλλὰ μένουν μὲν ἀποσπάσματα ἀσύνδετα.

'Η ἀποχώρησις τῶν μαθητῶν ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων τάξεων τῶν Ἐξαταξιῶν Γυμνασίων ἔμφαντει τὴν ἔξῆς εἰκόνα εἰς τὰ ἡμερήσια Γυμνάσια:

Σχολικ. Έτος	Μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Β' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Γ' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Δ' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Ε' τάξεως	Μαθηταὶ τῆς Ζ' τάξεως
1955 - 56 ¹	38.776	28.718	26.770	25.685	23.397	19.748
1956 - 57 ²	45.216	30.697	24.579	22.788	23.182	19.082
1957 - 58 ³	63.796	44.479	35.018	28.234	28.292	26.194

Τὸ ποσοστὸν δηλαδὴ τῶν ἀποχωρούντων μετὰ τὴν Τρίτην τάξιν φθάνει τὸ 34%, διὰ τὸ 1955 - 1956, τὸ 49% διὰ τὸ 1956 - 1957 καὶ τὸ 55% διὰ τὸ 1957 - 1958.

'Η κατάρτισις τῶν ἀποχωρούντων εἰς ἀπηκριβωμένας γνῶσεις θὰ ἥτο διάφορος, ἐάν εἰς πρῶτος κύκλος γνώσεων συνεπληρούθη εἰς τὸ δριόν τοῦτο τῆς μεγάλης ἀποχωρήσεως. Θὰ ἔφευγον μὲν ἄλλα ἔφόδια τόσον γενικά, δσον καὶ δι' ἐπαγγελματικὴν ζωὴν.

Δὲν ὑπεβίβασεν δύμως ἡ μεταρρύθμισις τοῦ 1929 τὴν μορφωτικὴν στάθμην μόνον τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ διετάραξεν ἐμμέσως τὴν μορφωτικὴν ἔξελιξιν τῶν καθηγητῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Μέχρι τότε ἔκαστος πτυχιούχος καθηγητὴς Σχολῆς διωρίζετο κατὰ πρῶτον δευτεροβάθμιος καθηγητὴς εἰς Ἑλληνικὸν σχολεῖον, δπου ὑπεχρεούθε νὰ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ μίαν πενταετίαν, συνήθως εἰς κωμόπολιν ἢ μικράν πόλιν. Μόνον ἐάν ἡ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ταύτην ἐπίδοσις ἐκρίνετο ἐπαρκής, προήγετο εἰς πρωτοβάθμιον καθηγητὴν καὶ ἐτοποθετεῖτο εἰς τετρατάξιον Γυμνάσιον. "Αλλως παρέμενε στάσιμος δευτεροβάθμιος. 'Ο φραγμὸς οὗτος ἦνάγκαζε τοὺς νεαροὺς καθηγητὰς νὰ μοχθοῦν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ὑπηρεσίας των, δπως διοίκησαν τὴν ἐπιστημονικὴν τῶν κατάρτισιν, διαμορφώσουν ἐκπαιδευτικὴν προσωπικότητα καὶ ἐτοιμασθοῦν διὰ διδασκαλίαν εἰς ἀνωτέρας Γυμνασιακάς τάξεις. 'Η προαγωγὴ εἰς καθηγητὴν Γυμνασίου δὲν ἥτο μόνον

1. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1956, σελ. 84.

2. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1957, σελ. 128.

3. Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1958, σελ. 146 - 148.

οἰκονομική, δὲλλα καὶ ήθική, διότι ἀνεγγνωρίζετο οὗτως δὲ νέος ἑκπαιδευτικὸς ως ἐπιτυχῶν εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τοῦ σταδίου του.

Ἡ κατάργησις τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου ἡκολουθήθη καὶ διπόκοινωνικάς συνεπείας. Ἐπαυσαν νὰ προσφέρωνται ίκανοι ὑποψήφιοι διὰ πολλὰ μέσα ἐπαγγέλματα κατωτέρων ὑπαλλήλων, φωτισμένων τεχνιτῶν καὶ ἄλλων λειτουργημάτων, ἀναγκαῖων διὰ τὴν ζωὴν μικρῶν περιοχῶν.

Μία δὲλλη ἔλλειψις τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929 ἦτο ἡ ἀδιαφορία δι' ίδρυσιν Ἐπαγγελματικῶν καὶ Τεχνικῶν σχολῶν, τόσον κατωτέρων δύον καὶ μέσων, ἵνα παρέχωνται ἀφ' ἐνδεικόδοι εἰς τοὺς ἔχοντας πρακτικά ἐνδιαφέροντα ἐφήβους, δὲλλα καὶ παρασκευάζωνται στελέχη διὰ τὰς νέας τεχνικάς ἀπαιτήσεις. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσεως καὶ αὐξήσεως τῶν ἐτῶν διαρκείας της, μετὰ τὰς αὐξηθείσας ἀπαιτήσεις τῶν καθ' ἕκαστον κλάδων διὰ τοὺς ἐπιθυμούντας νὰ ἡκολουθήσουν ἀνωτάτας σπουδάς, εἶναι ἐπιτακτική. Ἐξ τούς δύος ἐπιτακτικὴ παρουσιάζεται ἡ παροχὴ μεγαλυτέρας παιδείας καὶ εἰς τὰς εύρειας μάζας τοῦ λαοῦ.

Κατὰ πρώτον παρουσιάζεται τὸ αἴτημα τῆς αὐξήσεως τῶν ἐτῶν φοιτήσεως εἰς τὸ στοιχειωδὲς σχολεῖον. Τοῦτο ἐπιβάλλεται, δχι μόνον ἵνα δύνανται τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ νὰ κατανοοῦν τὰ νέα πολυπλοκώτερα μέσα διεξαγωγῆς τῶν ἐπαγγελμάτων καὶ νὰ συμμετέχουν συνειδητῶς εἰς τὴν πολιτειακὴν ζωὴν, δὲλλα καὶ δι' ἓνα ἄλλον λόγον. Μεταξὺ ἀποφοιτήσεως ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ εἰσόδου εἰς ἐργασίαν μεσολαβεῖ ἐν κενδύ 1 - 2 ἐτῶν, κατὰ τὸ δποῖον δὲ πρόσηβος μένει μετέωρος μορφωτικῶς καὶ κοινωνικῶς. Μένει ὀργανιστής, ἀφοῦ ἀπαγορεύεται διὰ διεθνῶν συμβάσεων ἡ εἰσοδος εἰς ἐπάγγελμα πρὸ τοῦ 14ου ἔτους. Κατὰ τὸ κενδύ τοῦτο διάστημα ὑπόκειται εἰς πλειστους κινδύνους καὶ ἐπιρροὰς βλαπτικάς, δι' ὃ δέον τοῦτο νὰ καλυφθῇ διὰ σχολικῆς φοιτήσεως. Τοῦτο αἰσθάνονται οἱ γονεῖς, δι' ὃ καὶ βλέπομεν νὰ αὐξάνῃ δὲ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν Α' Ἐξαταξίου Γυμνασίου ἐγγραφούμενων, ἀφοῦ οὗτοι τῷ 1955 - 1956 ἥσαν 38.776 καὶ μετὰ διετίαν δινῆλθον εἰς 63.796.

Περὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς ὑπάρχει δύμοφωνία, δὲλλα καὶ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς νέας σχολικῆς ὀργανώσεως. Σχέδια ὑπάρχουν πλείονα. Ἡ ἀβασάνιστος παραδοχή τῶν δύος εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ σύγχυσιν ἔτι μεγαλυτέραν, ἀπὸ τὴν ἐκ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1929 προκληθεῖσαν¹.

1. Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν δημοσιευμάτων περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Παιδείας σημειούμεν τὰ ἔξι:

Β'. Η ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Αἱ ἐκτεθεῖσαι προϋποθέσεις ὑποδεικνύουν, ὅτι ὁ ἐκπαιδευτικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος βαθμαίως καὶ μετὰ περισκέψεως ἀνασυντασσόμενος δέον νὰ ἀποβλέψῃ, 1ον εἰς τὴν αὔξησιν τῆς παρεχομένης εἰς τὸν λαὸν παιδείας, 2ναὶ δύναται νὰ κατανοῇ τὰς νέας σχέσεις ἐπαγγελματικῆς καὶ πολιτειακῆς ζωῆς, 3ον αὔξησιν τῆς διαρκείας τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, 4ναὶ ἔτοιμάζωνται πληρέστερον τὰ δινώτερα κοινωνικὰ στελέχη, 3ον διαμόρφωσιν συστηματικῆς Ἐπαγγελματικῆς Ἐκπαιδεύσεως, 4ον καθιέρωσιν θεσμοῦ μεριμνῶντος ὑπευθύνως διὰ παροχὴν εὐκαιριῶν συνεχοῦς μορφώσεως καὶ ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων πολιτῶν.

Συνολικὴν εἰκόνα τῆς δλῆς διαρθρώσεως τῶν στοιχείων τούτων παρέχομεν εἰς τὸ ἐν σελίδῃ 120 - 121 παρατιθέμενον σχῆμα 5.
'Αναλυτικώτερον διὰ τὰ καθ' ἔκαστον ὑποδεικνύομεν τὰ ἔξη:

α'. Στοιχειώδης Ἐκπαίδευσις.

Αὕτη εἶναι ἀνάγκη νὰ αύξηθῇ κατὰ ἐν ἔτος, γινομένη ἐπταετής, ἀφ' ἐνδὲ μὲν ἵνα καλυφθῇ τὸ κενὸν τὸ μεταξὺ ἀποφοιτήσεως ἐκ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου καὶ τῆς εἰσόδου εἰς ἐπάγγελμα, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἵνα δύνανται νὰ οἰκειούνται τὰ τέκνα τοῦ λαοῦ περισσοτέρας γνώσεις καὶ ἀσκοῦνται ἐπαρκῶς, εἰς τὴν κατανόησιν συνθετωτέρων ζητημάτων τιθεμένων ἐπειτα· ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν ποὺ ἔλαβε σήμερον ἡ δλη πολιτιστικὴ ζωή.

Τὸ ἐπταετὲς τούτο διάστημα φοιτήσεως θὰ ἔθει νὰ διακριθῇ εἰς

'Εξαρχοπούλου Ν., 'Η δργάνωσις τῆς Παιδείας ('Ανάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν), 'Αθῆναι 1954.

Φιλοσοφικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, 'Υπόμνημα περὶ τῆς Παιδείας, 'Επιστημονικὴ Ἐπετηρίς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς 1957 - 1958, σελ. 578 - 584.

Καλλία Κ., Τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόβλημα, 'Αθῆναι 1957.

'Επιτροπὴ Παιδείας, Πορίσματα, 'Αθῆναι 1958.

Γεωργούλη Κ., 'Ομιλία περὶ τῶν πορισμάτων τῆς περὶ Παιδείας Ἐπιτροπῆς, 'Αθῆναι 1958.

'Ἐπαιρεσία Ἑλλήνων Φιλολόγων, Τὸ πρόβλημα τῆς Παιδείας, 'Αθῆναι 1958.

Θεολογικὴ Σχολὴ, Περὶ Παιδείας, 'Αθῆναι 1958.

'Ανωτέρα Σχολὴ Βιομηχανικῶν Σπουδῶν, 'Ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς Ἐπιτροπῆς Παιδείας, 'Αθῆναι 1958.

Σπετσιέρη Ε., Αἱ Ψυχολογικαὶ καὶ Κοινωνικαὶ προϋποθέσεις ἀναδιοργανώσεως τῆς Παιδείας, 'Αθῆναι 1959.

Ζολώτα Ζ., Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις καὶ Τεχνικὴ Ἐκπαίδευσις, 'Αθῆναι 1960.